

תרומה

והנה בביאור מרז"ל הנ"ל נאמרו כמה פירושים, ומהם: א) „במקדש¹¹ והמזבח יראה שאע"פ שבבנין שלמה נסתלקו מ"מ הם קיימים לעולם במקום שנגזז¹² ולא יהי' בהם הפסד". ב) אע"פ¹³ שהמקדש נחרב, קדושת המקום לא בטלה, וכמ"ש הרמב"ם¹⁴ ז', „קדושה ראשונה שקידשה שלמה שהוא קידש העזרה וירושלים ל-שעתן וקידשן לעתיד לבוא. . . שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטילה והרי הוא אומר¹⁵ והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים¹⁶ אע"פ ש-שוממין¹⁷ בקדושתן הן עומדים".

וצ"ע, אמאי לא ניחא לי' להצ"צ פירוש הנ"ל, שלכאורה עדיפי, שהרי לפיהם קאי על המקדש עצמו, ואילו לפירוש הצ"צ הענין ד, „אינו זז" הוא לפי

א. שנינו בספרי¹⁸, בכל מקום שנאמר לי קיים לעולם ולעולמי עולמים. . . ב-מקדש הוא אומרי ועשו לי מקדש". ועד"ז איתא במדרש¹⁹, „בכל מקום שנאמר לי אינו זז לעולם לא בעוה"ז ולא לעוה"ב²⁰. . . במקדש ועשו לי מקדש²¹".

ומבאר כ"ק אדמו"ר הצ"צ, דענין „אינו זז בעוה"ז" במצות „ועשו לי מקדש" הוא „משום דכתיב²² ואהי להם למקדש מעט. . . וארז"לי. . . אלו בתי כנסיות²³ א"כ הרי שאין זז גם בעוה"ז".

1) בהעלותך יא, טז (על הכתוב „אספה לי" לענין סנהדרין). הובא ביל"ש פרשתנו רמז שסד בתחלתו עה"פ ויחלו לי.

2) בספרי לפנינו „שבכל מקום" – בהמשך ל„לשמי". וראה לקמן הערה 27.

3) פרשתנו כה, ח.

4) ויק"ר פ"ב, ב.

5) ועד"ז הוא בתנחומא פרשתנו ג בסופו „כל דבר שאמר הקב"ה תורה לי ישנו בעולם הזה ולעולם הבא, אבל לא הביא שם הפסוק „ועשו לי מקדש".

6) ועד"ז הוא במדרש שמואל יט.

בתנחומא בהעלותך (יא) ובבמדבר"ר (פט"ו, יז) בסגנון אחר: מעלתו של יעקב מעלה שאין לה ירידה ואין קדושתם מתחללת לעולם וכן אתה מוצא שה' זקנים אחד משלש עשרה דברים שהן כתובים לשמו של הקב"ה אלו הן. . . אהל מועד מנין שנאמר ועשו לי מקדש (ויש שם כמה שינויים בדברים שנמנו – ראה יפה תואר השלם שבעה ערה 11. ואכ"מ). וראה לקמן הערה 27.

7) אהר"ת פרשתנו ס"ע א'תמב. וראה שם ע' איתכה. אהר"ת שבת שובה ס"ע א'תפז.

8) יחזקאל יא, טז. וראה רש"י ותרגום שם.

9) מגילה כט, א.

10) במגילה שם: אלו בתי כנסיות ובתי מד-רשות. ולכאורה גם באהר"ת שם הכוונה לרמז גם

לסיים לשון רז"ל אלא שציצר בלשונו (כדרכו בכ"מ ברשימותיו). וראה לקמן סעיף ו.

11) יפה תואר השלם לויק"ר שם.

12) צ"ע כוונתו שהרי הא דנגזז מפרש בנוגע לאוהל מועד – משכן (כבתוספתא סוטה פ"ג, א. סוטה ט, א). ואולי כוונתו למ"ש במדרש (במדבר"ר פט"ו, יג. וכ"ה באיכ"ר פ"ב, יג. זח"א ג, א. וראה גם לקו"ש חט"ז ע' 465 הערה 9) „שערי ביהמ"ק במקומן נגזזו שנאמר (איכה ב, ט) טבעו בארץ שערי".

13) ראה ספרי דבי רב, תולדות אדם וזרע אברהם לספרי בהעלותך שם.

14) הל' ביהב"ח פ"ז הי"ד-טז.

15) בחוקותי כז, אל.

16) מגילה כח, סע"א (במשנה).

17) בדפוסים רמב"ם לפנינו „ששוממין". אבל ברמב"ם דפוס רומי רמ ובכת"י התימנים הוא (כב-פנים) „ששוממין". וכ"ה ברמב"ם הל' תפלה פ"א הי"א (הובא לקמן בפנים (ס"ד)). „שוממין", וכמשנה מגילה שם.

„ואמרו כל מקום שנאמר לי ה'ה קיים ל-
עולם¹⁰, כלומר שהוא דבר מתמיד ואינה
מצוה לפי שעה אבל הוא ראוי ומחוייב
לדורי דורות¹¹. והיינו, שהפירוש ד'קיים
לעולם¹² אינו (רק) שהחפצא קיים לעולם,
אלא שחיוב הגברא קיים לעולם, דכל
מקום שנאמר לי ה' ציווי תמידי ל-
דורות.

וכן בענייננו בציווי ד'ועשו לי מקדש',
דכיון שנאמר „לי¹³ ציווי לדורות. וכך
מפורש ברמב"ם בריש הל' בית הבחירה,
שלמד הציווי „לבנות בית המקדש¹⁴ מ-
כתוב זה, אף שנאמר במשכן שבמדבר
(אלא שכיון שנאמר בו „לי¹⁵ עכצ"ל דקאי
לא רק-על-משכן שבמדבר אלא על כל
המקדשות¹⁶), וכמ"ש בכסף משנה¹⁷ ש-
לדעת הרמב"ם „האי קרא כלל הוא לכל
מקום בין למשכן שבמדבר בין לשילה
ונוב וגבעון בין לבית עולמים¹⁸, ונמצא
שהיא מצוה תמידית בכל מקום ובכל
זמן (ואינה מהמצות התלויות בארץ¹⁹,
שהרי נכלל בציווי יחיד זה גם המשכן
שבמדבר).

ובזה מדויק גם לשון הספרי והמדרש
הנ"ל שלא הובא בהם סיום הכתוב „וש-

שיש בזמן הזה בתי כנסיות שהם „מקדש
מעט²⁰, מעין ובדוגמת המקדש, ולא מק-
דש ממש.

בנוגע לפירוש הא' הנ"ל יש לומר, כי
הוא ביאור מספיק בלשון הספרי „קיים
לעולם ולעולמי עולמים²¹, אבל אינו מיי-
שב לשון המדרש „אינו זו לעולם לא
בעוה"ז ולא לעוה"ב²², שהרי המקדש זו
ממקומו ונגזן. אבל אמאי לא ניחא ל'ה
הפירוש שהוא מצד קדושת השכינה ו-
„שכינה אינה בטילה²³, שהוא ענין השייך
למקום המקדש גופא, בעוה"ז, כמ"ש ה-
רמב"ם²⁴, לפיכך מקריבין הקרבנות כולן
אע"פ שאין שם בית בנוי ואוכלים קדשי
קדשים בכל העזרה אע"פ שהיא חריבה
ואינה מוקפת במחיצה²⁵, הרי נמצא ש-
קדושת המקדש, „ועשו לי מקדש²⁶, אינה
זוה (גם) בעוה"ז²⁷.

ב. ויש לומר ע"פ מ"ש הרמב"ם בספר
המצותי (בפירוש דברי הספרי הנ"ל)

(17) שם הטי".

(18) ודוחק לומר שהוא כדי לפרש מאמר זה
ד'קיים לעולם¹⁹, „אינו זו לעולם לא בעוה"ז כו"י)
לכו"ע, גם להדיעות (ראה מגילה י, א. שבועות טז,
א) דס"ל דלא קדשה לעתיד לבוא²⁰. ובפרט שרוב
הראשונים פסקו שקדושת המקדש קיימת ולא בטלה
— ראה אנציקלופד" תלמודית ערך בית המקדש (ע'
רלד). ויש"נ.

(19) מ"ע קעו.

(20) כ"ה במקור הערכי — ראה סהמ"צ הוצאת

העליר (בהערות) וקאפח.

(21) כ"כ בקצת סופרים לשהמ"צ להרמב"ם

מ"ע כ בסופו. ספרי דבי רב לספרי פ' ראה יב, יוד.

(22) לרמב"ם שם.

(23) מצד הכתוב ד'ועשו לי מקדש²⁴ עצמו,

משא"כ מצד שאר הכתובים (ראה כס"מ שם). וראה
אוה"ח פרשתנו: ועשו לי מקדש היא מצוה כוללת
כל הומנים בין במדבר בין בכניסתן לארץ בכל זמן
שהיו ישראל שם לדורות וצריכים היו ישראל
לעשות כן אפילו בגליות אלא שמצינו שאמר ה' כל
המקומות מעת שנבנה בהמ"ק (וראה גם ספרי דבי
רב פ' ראה שם). אבל בחינוך מצוה צה, ונוהגת
מצוה זו בזמן שרוב ישראל על אדמתו²⁵, ובנוהגת תצו
ונוהגת בזמן שישאל על אדמתו²⁶. ואכ"מ.

(*) בתולדות אדם לספרי הוסיף (גם להדיעה
דלא קדשה). או כפי שכתבו החו"ט דשבעות דף ט"ז
(ע"ב) ד"ה קדושתו וז"ל אי נמי לפי שאין ראוי לחזור
ולקדש אלא אותו מקום קרוי קדושת עולם²⁷. אבל
מובן שדוחק לפרש כן לשון המדרש. אינו זו כי
בעוה"ז²⁸.

וראה ספרי דבי רב שם, שהוסיף „ועוד דלא זוה
שכינה מכותל מעטרי לעולם²⁹, ולכאורה כוונתו
שלא זוה הוא לכו"ע.

כנתי בתוכם" אלא רק תחילת הכתוב "ועשו לי מקדש", כי עיקר ההדגשה כאן היא על מעשה האדם, "ועשו לי מקדש".

ויש לומר דמטעם זה לא נחא לי להצ"צ לפרש ד"אינו זו לעולם" היינו מפני השראת השכינה במקום המקדש – כי זה מורה רק על הקיום הנצחי של החפצא דהמקדש (השראת השכינה שבו), ולא על הקיום הנצחי של חובת הגברא ד"ועשו לי מקדש".

ג. והנה במ"א²⁴ נת', דכיון שלדעת הרמב"ם, "ועשו לי מקדש" הוא ציווי תמידי בכל מקום ובכל זמן, עכצ"ל שגם בזמן הזה יש חובה לעסוק בבנין ה' מקדש, ונת' שיש לומר שזהו יסוד החיוב ללמוד תורת הבית וצורת הבית כו', דכיון שא"א לבנות הבית בפועל, נשאר עכ"פ חלק זה של העסק בבנין הבית, הלימוד בצורת הבית.

וזהו כוונת המדרש²⁵ שהקב"ה אמר ליחזקאל, "אמור להם (לישראל) ויתעסו קו לקרות צורת הבית בתורה ובשכר קרייתו. . . אני מעלה עליהם כאילו הם עוסקין בבנין הבית", ויתירה מזו, ש"הקב"ה אמר, "ובשביל שבני נתונים ב' גולה יהא בנין ביתי בטל (בתמי') א"ל כו"²⁶, היינו שע"י העסק בצורת הבית אין "בנין ביתי בטל" – והיינו לפי שה' לימוד בהלכות וצורת הבית ה"ז מגדר מצות בנין ביהמ"ק, שהוא ציווי תמידי, ובזמן הזה שא"א לבנות הבית כפשוטו, קיום ציווי זה הוא ע"י לימוד צורת הבית²⁷.

ועפ"ז אתי בפשטות מאמר הספרי ד' הציוריו ועשו לי מקדש, "קיים לעולם ול' עולמי עולמים", כי גם בזמן הזה ישנו קיום ציווי זה ע"י העסק בהלכות וצורת הבית.

והא דהצ"צ לא הביא ענין זה, יש לומר, לפי שקאי (כנ"ל) על דברי ה' מדרש, ששם הלשון "אינו זו לעולם לא בעוה"ז כו'", שמלשון זו מוכן שלא חל שינוי ו"הזוה" באופן קיום הציוריו, וגם "בעוה"ז", ואילו לביאור הנ"ל, הרי חל שינוי ו"הזוה" באופן קיום הציוריו ד"ועשו לי מקדש", שאין מקיימים אותו בגשמיות (בבנין גשמי) אלא רק בענין של לימוד, ענין רוחני.

ולכן מפרש הצ"צ שהענין ד"אינו זו לעולם לא בעוה"ז" הוא מצד הענין ד' "מקדש מעט. . . אלו בתי כנסיות", שלפ"ז יש קיום של "ועשו לי מקדש" כפשוטו בגשמיות²⁸.

וצריך ביאור, איך אפשר לומר שע"י הענין דבתי כנסיות שהם רק "מקדש מעט", אין שום "הזוה" ושינוי באופן קיום הציוריו, "ועשו לי מקדש"?

ד. ויש לבאר זה ע"פ דברי הזהר²⁹ "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, ועשו לי

(27) ולהעיר דהתחלת המאמר בספרי היא "ש' תהא סנהדרין לשמי שבכל מקום שנאמר לי קיים לעולם כו'", ומונה כולם. ועד"ז במדבר' שם שמתחיל "א' מייג דברים שהן כתובין לשמו של הקב"ה אלו הן" (כנ"ל הערה 6), שגם כזה אפשר לדחוקי שהכוונה להקדושה כו' ותוכן רוחני שבו, והצ"צ מדייק הלשון בויק"ר דוקא, "אינו זו כו' בעוה"ז", ולכן מפרש דקאי על "מקדש מעט" – שהכוונה להענין כפשוטו.

(28) ח"ג קבו, א.

(*) אבל בספרי דבי רב שם כתב שמש"ש, שבכל מקום שנאמר לי' הוא כמו ד"א.

(24) לקריש חי"ח ע' 412 ואילך. וש"נ.

(25) תנחומא צו יד. וראה גם מנחות בסופה.

ובכ"מ (נסמך בלקי"ש שם הערה 19).

(26) וראה גם לקריש חכ"א ע' 149 ואילך וב'.

הערה 39 שם.

ואע"ג דההוא קרא דלרומם בית אלקינו
כתיב בעזרא גבי בנין בית המקדש אלא
שמע מינה דיש להדמות זה לזה . . וכן
כתב נמי רבינו מאיר ומביאו המרדכי³⁷
. . ושמא דומה לעליות היכל שנתקדשה
. . מקדש מעט שלנו יש לנהוג בו מקצת
קדושה ומעין קדושת היכל הרי שרוצה
לומר דאפילו למאן דאמר דעליות עזרה
לא נתקדשו מכל מקום בית הכנסת שלנו
חמורה יותר דיש לדמות לעליות היכל
דנתקדשו³⁸.

[וי"ל דזוהי ההלכה ברמב"ם, דנוסף
ע"ז שפסק³⁸, "בתי כנסיות ובתי מדרשות
שחברו בקדושתן הן עומדות שנאמר וה-
שימתי את מקדשיכם אע"פ שהן שוממין
בקדושתן הן עומדין" (וכהא דכתב ב-
קדושת המקדש³⁹), הרי במנין המצות
בראש ספר היד במצות ל"ת⁴⁰ מפורש
"שלא לאבד בית המקדש או בתי כנסיות
או בתי מדרשות כו' שנאמר⁴¹ אבד
תאבדון לא תעשון כן לה' אלקיכם", הרי
שמנה ללא (ובמנין המצות שלו), שלא
לאבד בתי כנסיות ובתי מדרשות בחדא
מחתא ומאותו הכתוב שלמדין בנוגע
לבית המקדש⁴²].

מקדש סתם דכל בי כנישתא דעלמא מק-
דש אקרי⁴³, וברע"מ⁴⁴ מנה זה במנין ה-
מצות "פקודא (יט) למבני מקדשא (בי
כנישתא)" לתתא כגוונא דבי מקדשא
דלעילא כד"א⁴⁵ מכון לשבתך פעלת ה'
דאצטריך למבני בי מקדשא לתתא ו-
לצלאה בגוי' צלותא בכל יומא למפלח
לי' לקב"ה דהא צלותא אקרי עבודה⁴⁶.

ובאחרונים⁴⁷ האריכו להביא ראי' מ-
דברי הזהר שם דמצות עשה של ועשו
לי מקדש כוללת גם מצות בנין בית
הכנסת, ושכן משמע מדברי המהרי"ק⁴⁸,
ויו"ל:

"ראוי לדמות נדבת בית הכנסת לנד-
בת מלאכת המשכן שהרי בכל מקום דמו-
רבותינו ז"ל בית הכנסת לבית המקדש
כדאמרין בפרק בתרא דמגילה ואהי
להם למקדש מעט . . אלו בתי כנסיות
ובתי מדרשות . . ומתוך זה כתב שם
המרדכי דאסור לנתוץ דבר מבית ה-
כנסת כי היכי דתניא בספרי⁴⁹ מנין ל-
נתוץ אבן מן ההיכל וכו' שהוא בלא
תעשה כו' ושמעת מינה דילפינן בית
הכנסת ממקדש ותניא בספרי⁵⁰ מקדש
מקדשיכם לרבות בתי כנסיות ואמרין
נמי בפ"ק דשבת⁵¹ כל עיר שגויתי גבו-
הין מבית הכנסת סופה חריבה דכתיב⁵²
לרומם בית אלקינו ולהעמיד חרבותיו

(37) שבת שם סרכ"ח.

(38) הל' תפלה פ"א ה"א.

(39) בהל' ביהב"ח שם (פ"ו ה"ז). ולהעיר שה-
לימוד והשימושי את מקדשיכם בקדושתן אף כשהן
שוממין נאמר במשנה (מגילה כח, סע"א) לענין
ביהב"ח, והרמב"ם הביאו (גם) לגבי ביהמ"ק.

(40) ל"ת סה.

(41) פ' ראה יב, ב"ד.

(42) ובסהמ"צ כתב בביתו כולל "שהזהירנו
מנתוץ ומאבד בתי עבודת האל" (כ"ה בסהמ"צ
לפנינו. ובהוצאת העליר וקאפח בשנינויים קלים).

ולהעיר מבי"ב ג, ב דמקשה, "בכא כן בוטא היכא
אסבי' לי' עצה להורדוס למיסתרי' לבית המקדש
והאמר רב חסדא לא ליסתר איניש בי כנישתא עד
דבני בי כנישתא אחרינא", דלמד איסור סתירת בית

(29) זח"ב נט, ב.

(30) בשלח טו, יז.

(31) הובאו בשדי חמד כללים מערכת הביי"ת

סוף כלל מג וכלל מד.

(32) סוף שורש קסא (ובדפוס ווארשא הוא בס"י
קנט).

(33) פ' ראה יב, ג.

(34) כ"ה במהרי"ק שם. ולכאורה צ"ל ספרא,

והוא בתו"כ בחוקותי כו, לא.

(35) י"א א.

(36) עזרא ט, י"ד (בהשמטת חיבות).

ו. ויש לומר, שזוהי כוונת הצ"צ ב- מ"ש דהא ד"ו, ועשו לי מקדש" הוא ציווי ש"אינו זו לעולם לא בעוה"ז" הוא מצד הענין דבתי כנסיות שהן "מקדש מעט" – שאין זה (רק) מצד הקדושה או השראת השכינה שיש בהם [שהרי א] א"א לדמות קדושת ביהכנ"ס לקדושת המקדש, וא"כ אין שייך לומר ע"ז, "אינו זו לעולם לא בעוה"ז כו" (ב) לאידך: גדר הקדושה והשראת השכינה קיימים גם עכשיו, וביתר שאת ועו, במקום המקדש עצמו בירושלים (כנ"ל), ובשביל זה אין צורך בבתי כנסיות, אלא מצד מעשה האדם שבזה, דהחייב ד"ו, ועשו לי מקדש" קיים לעולם, כי תמיד יש חיוב לעשות ולקבוע מקום לה"י, גם כשאין ביהמ"ק

ה. אבל נ"ל, דאף שתרווייהו איתנהו ב' בביהכנ"ס כמו בבית המקדש, הן קיום מצות ועשו לי מקדש והן איסור שלא לנתון ושלא לאבד, הרי הם ב' גדרים:

האיסור לאבד בתי כנסיות כו' הוא מצד דין קדושה שבהם, כדיוק הלשון "והשמותי את מקדשיכם כו' בקדושתן הן עומדין", הרי שזהו מצד דין קדושה שיש בבתי כנסיות ובתי מדרשות מעין קדושת בית המקדש: אבל המצוה ד"ו, ועשו לי מקדש" היא מצוה ודין דקביעת מקום, כלשון הרמב"ם בהגדרת מצוה זו⁴³ – "מצות עשה לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות כו'", והיינו דגדר המ"ע אינו לקדש המקום וכיו"ב, אלא לקבוע מקום בשביל לעבוד בו את ה'י, וכלשון הרמב"ם בספר המצות⁴⁴, "ציונו לבנות בית הבחירה לעבודה", או "לבנות (לעשות) בית עבודה"⁴⁵. ויש לומר (לדעת הזוהר), שדבר זה הוא דין בפני עצמו שקיים בבתי כנסיות ובתי מדרשות בכל מקום⁴⁶, שהם מקומות קבועים "לעבודה" (עבודת השם).

המקדש מבית הכנסת. וראה שו"ת הצ"צ אד"ח סי"ב. ועוד.

(43) ריש הל' בית הבחירה.

(43*) ראה לקמן סעיף ח', שביהמ"ק ה' גם מקום חפזה.

(44) מ"ע כ.

(45) בהוצאת העליר וקאפח.

(46) לכאורה, לדברי האחרונים הנ"ל שמצות בנין בית הכנסת היא בכלל מצות, ועשו לי מקדש וראיתם מדברי המרדכי, כ"ה גם להרמב"ם (וכפרט ע"פ לשונו במנין המצות הנ"ל בפנים).

ואף שכתב הרמב"ם כנ"ל (הל' ביהמ"ח פ"א ה"ג) "כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית לה' ולהקריב בהן קרבן, ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד ובהר המור" – הרי בפשטות אין האיסור

בעשיית בית לה' בפ"ע כ"א כשהוא בשביל להקריב בו קרבן – ראה רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ט הי"ד. הל' מעשה הקרבנות פ"ד ה"ז. ולהעיר מפיהם להרמב"ם מנחות פ"ג מ"ד דבית חנוני . . . שעבר על מ"ש פן תעלה וכו', ולא הזכיר דעבר על איסור עשיית הבית חוץ לירושלים. וראה בהג"ל בלקו"ש חט"ז ע' 466 הערה 12.

אבל דוחק הוא, שהרי הרמב"ם לא כלל במצות, ועשו לי מקדש" (מ"ע כ) ע"ד בתי כנסיות (ע"ד שהביא במנין המצות הנ"ל לענין איסור איבוד וני-תון).

ולהעיר שבספר הבתים כתב דיני בית הכנסת כ"שערי בית המקדש, ולא כ"שערי תפלה, וב- המשך להלכות בית המקדש מתחיל שם בשער שמיני, בבתי כנסיות ובתי המדרשות הם נגזלתינו זה במקום מקדש, אמרו חכמים ואחי להם למקדש מעט . . . אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות כו' לפיכך כל מקום שיש שם עשרה מישראל צריך לבנות להם בית הכנסת.

(47) ראה סידור עם דא"ח (רעו, ב): דהנה כתיב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם . . . ע"י אמצעות שני דברים על ידי ישראל ועל ידי מקום בהמ"ק כו' וצריך להיות שניהם דוקא וגם בחי' ההארה וה- המשכה הזאת שהיתה בבית המקדש נמשכה ונתפשטה גם בגלות ישראל אחר החורבן בכל בתי

פרט ע"פ מרז"ל⁵¹ מיום שחרב ביהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד.

וזהו הטעם לדיק המדרש „אינו זו לעולם לא בעוה"ז כו" – כי הגדר ד- השראת השכינה וענין הקדושה שאינה בטילה אינו דבר שבגדר עוה"ז ממש, שהרי הו"ע רוחני ולמעלה מגדר מקום, ורק מצד המצוה ומעשה האדם ד, ועשו לי מקדש" שהיא מצוה וחובה תמידית בכל זמן ובכל מקום אפשר לומר ש, אינו זו . . . בעוה"ז.

ז. והנה עוד פירוש י"ל בזה ד, ועשו לי מקדש" קיים לעולם, ע"פ מארז"ל⁵² עה"פ ויעשו לי מקדש ושכנתי בתוכם „בתוכו לא נאמר אלא בתוכם בתוך כל אחד ואחת⁵³ מישראל", דכל אחד ואחת מישראל נעשה מקדש ומשכן לו ית'.

ויש לומר שענין זה יש לו יסוד גם בהלכה, שהרי החיוב ד, ועשו לי מקדש" שהוא „קיים לעולם ולעולמי עולמים" קיומו אפשרי ע"י כל אחד⁵⁴ מישראל, בכל מקום ובכל זמן, ע"י שבביתו ה- פרטי קובע מקום לתורה ולתפלה כו'.

ואף שגם בנוגע לבית הכנסת כתב הרמב"ם⁵⁵ „כל מקום שיש בו עשרה מישראל צריך להכין לו בית שייכנסו בו לתפלה בכל עת תפלה", הרי שאין זה חיוב מצד עצמו אלא דוקא במקום שיש

קיים, ובכל מקום שנמצאים בני" (גם בחו"ל כו')⁵⁶ והם בתי כנסיות⁵⁷.

[ומזה מובן, דאף שבזהר לא נזכרו אלא בתי כנסיות כמקום תפילה, הרי כיון שהוא מצד הענין דקביעת מקום בית לה, פשוט דהוא גם בבית המדרש, וכמפורש בגמ' ד, „מקדש מעט . . . אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות", דגם בתי מדרש הם בכלל מקום לעבודה⁵⁸, וב-

כנסיות ובתי מדרשות שמתפללים שם כמ"ש ואהי להם למקדש מעט בארצות אשר באו שם והיינו בבה"כ ובהמ"ד כידוע והטעם הוא משום דכש- מתאספי עשרה מישראל ומתפללים הרי אכל עש- רה שכונתא שרי" כו' וגם כשיהי' בנין מוכן בקדושה לזאת האסיפה שם י"י כמו בחי' משכן ומקדש כו'.

48 ראה כף החיים אר"ח סי' קנ אות ה' שמביא מספרים דכופין „גם לחזק בהכ"נ כשם שכופין בכל מ"ע דכשם שמ"ע לבנות בית הבחירה ולחזק בדק הבית שנאמר ועש לי מקדש כן הוא בזה"ל לבנות ולחזק בדק בתי כנסיות ובתי מדרשות". וראה לעיל סוף הערה 46.

49 וי"ל דגם בזה העיקר הוא ב, „מקדש מעט" „זה בית רבינו שבבבל" (מגילה כט, א). והיינו דכמו שבנוגע לקדושת „מקדש מעט", העיקר שנותן ה- קב"ה לישראל בזמן הגלות במקום „המקדש הגדול אשר בירושלים" (מציד עה"פ) הוא בית רבינו שבבבל, שבו (בהכתי') עיקר השראת וגילוי שכינה „שנסע מקדש וישב שם" (ערוך ע' שף – הובא בחזק"א מהרש"א שם (וכמשנ"ת בארוכה בסה"ש תשנ"ב ח"ב ע' 465 ואילך), עד"ו הוא לענין קיום „ועש לי מקדש" מצד הגברא, שאף שהוא בכל בתי כנסיות ובתי מדרשות שנק' „מקדש מעט", עיקרו הוא בבנין בית רבינו שבבבל.

50 להעיר מסהמ"צ להרמב"ם מ"ע ה: ואמרו

ג"כ ועבדו זו תלמוד . . . ואמרו עבדוהו בתורתו ועבדוהו במקדשו.

51 ברכות כ, א. וראה שם המשך הגמ'. ומגילה

כט, א.

52 אלשיך עה"פ קרוב לסופו (ד"ה עוד יתכן). ראשית חכמה שער האהבה פ"ו קרוב לתחילתו. שליה (סט, א, רא, א, שכה, ב, שכו, ב, ובכ"מ).

53 ראה לקמן סעיף ט ובהנשטמן שם.

54 ראה גם סידור שם (הני"ל הערה 47).

55 הלי תפילה פ"א ה"א.

*) משא"כ הא דשכינה אינה בטילה לגבי המקדש וירושלים שקדושה גם לעתיד, הוא רק במקום המקדש ולא בהכנין. ויחירה מזו גם לפני החורבן נאמר (יחזקאל ז, כב) דבאו בה פריצים וחללוהו, דיצא מקדושתו (ראה ע"ז נב, כ, מלחמות להרמב"ן שם).

עושה לעצמו שאינו תפלת ציבור) ולומד תורה וכיו"ב, אלא בעיקר ע"י מעשה של בנין וכיו"ב, כגון ע"י בנין ועשיית ארון-ספרים לתורה, ושלחן שעליו לומדים ומתפללים, וכיו"ב.

ח. ועוד יש לומר בזה: מצינו במשכן ומקדש שהיו בהם כל שלשת העמודים שעליהם העולם עומד, תורה עבודה וגמילות חסדים⁶³:

תורה – נוסף על הארון והלוחות שבמשכן ומקדש, "ועשו ארון ג' ונתת אל הארון את העדות ג'"⁶⁴, התורה⁶⁵, הרי השם "הר המורי" הוא ע"ש "שיצא ממנו הוראה לישראל"⁶⁶ – מסנהדרין שהיו יושבים בלשכת הגזית⁶⁷; וכן ענין העבודה, דנוסף על העיקר שקאי על עבודת הקרבנות שהיו במקדש, ה"ז גם "ביתי בית תפלה יקרא ג'"⁶⁸, וזה שער השמים⁶⁹; וכן ענין גמ'ח דנוסף על השפעת החסד לכל ישראל (ולכל העו-לם) על ידי השולחן שבבית המקדש (וכמרומו בגמ'⁷⁰ "הרוצה . . שיעשיר יצ-פיו וסימניך שלחן בצפון"), הרי ה' בבי-המ"ק ענין הצדקה וגמ'ח כפשוטו, לשכת

בו עשרה מישראל – הנה זהו רק בנוגע להחזיק, שהחזיק על הציבור לבנות בית הכנסת הוא רק כשיש שם עשרה מישר-אל, וחזיק זה יש בו דין כפי', כהמשך דברי הרמב"ם, "כופין בני העיר זה את זה לבנות להם בית הכנסת"⁷¹ – אבל כל אחד ואחת שקובע חדר או מקום מיוחד בביתו לעבודת השם, הרי יש בזה "קיום" הענין ד', "ועשו לי מקדש"⁷².

ומובן, דכשם שהוא בבית הכנסת, שאופן קביעותו היא ע"י מעשה בנין [וישנם כמה דינים בבנייתו, "כשבונים"⁷³ בית הכנסת אין בונים אותה אלא בגבהה של עיר שנאמר⁷⁴ בראש הומיות תקרא, ומגביהו אותה עד שתהא גבוהה מכל חצרות העיר שנאמר⁷⁵ ולרומם את בית אלקינו, ואין פותחין פתחי הכנסת אלא במזרח שנאמר⁷⁶ והחונים לפני המשכן קדמה], ובבנין גופו יש כמה פרטים [ובנין⁷⁷ בו היכל שמניחין בו ספר תו-רה . . ומעמידין בימה באמצע הבית כו"] – כן הוא בבית פרטי דכל אחד ואחת מישראל, שהכנת וקביעת מקום לעבודה אינה רק ההחלטה לקבוע מקום שבו מתפלל⁷⁸ (עניני ברכות ותפלה ש-

מקום לתפלתו תמיד". וראה טושו"ע (ואדה"ז) שם סצ"ח ס"ד.

- (63) אבות פ"א מ"ב.
(64) פרשתנו כה, י"ד. שם, טז.
(65) ל' רש"י שם. וראה בארוכה במפרשי רש"י אם הכוונה להלוחות או להסית. וראה מפרשי התו-רה – רשב"ם, ראב"ע ועוד. ואכ"מ.
(66) תענית טז, א. ירושלמי ברכות פ"ד ה"ה.
(67) פרש"י עה"פ (וירא כה, ב) ארץ המורי (וראה חדא"ג מהרש"א שם).
(68) ראה רש"י ותוס' תענית שם.
(69) ישע"י נו, ז.
(70) יצא כה, יז. ובפרש"י שם ד"ה וזה שער השמים: מקום תפלה כו'.
(71) ב"ב כה, ב. תקוני תכ"ד (סט, ב). וראה שו"ע אדה"ז א"ח סצ"ח ס"ג.

- (56) וראה לעיל הערה 48 מכף החיים.
(57) להעיר מחידושי הרמב"ן סוף מגילה, דיחיד שיחד לעצמו בית לתפלתו, "יש בה קדושה קצת ואסור להשתמש בה חול כל זמן קדושתה". וראה אנציקלופדי' תלמודית ערך ביהכ"נ בתחלתו.
(58) ל' הרמב"ם שם ה"ב.
(59) משלי א, כא.
(60) עזרא ט, י"ד (ושם: לרומם).
(61) במדבר ג, לח.
(62) ל' הרמב"ם שם ה"ב ג.
(63) ראה מג"א א"ח ס"צ סקל"ג שו"ע אדה"ז שם (ט"ס יח) "גם כשמתפלל בביתו יקבע (לו) מקום" (אלא דשם נאמר הטעם "שלא יבלבלו בני הבית"), וראה רמב"ם הל' תפלה פ"ה ה"ז וקובע

חשאי, שבוי' היו, "ראי חטא נותנים ל-
תוכה בחשאי ועניים בני טובים מתפרנסים
מתוכה בחשאי".

ועד"ז צ"ל בה, "ועשו לי מקדש" שב-
בית פרטי בכל מקום, דצ"ל בכל ג'
הקוים הנ"ל, קביעת מקום (וארון) לתורה
ולתפלה, וכן לגמ"ח ע"י קופת צדקה
(למוסדות תורה בתי כנסיות לתפלה ו-
מוסדות צדקה וחסד), ועל ידי הכנסת
אורחים כפשוטו.

ט. ויש להוסיף, דכשם שבבנין בית
המקדש כפשוטו, אף שהוא מהמצות ה-
מוטלות על הציבור, הרי כתב הרמב"ם⁷²
ש, "הכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן וב-
ממונם, אנשים ונשים כמקדש המדבר",
ובאבות דר' נתן⁷³ איתא שגם הטפלין
הביאו לנדבת המשכן -

עד"ז הוא ב, "ועשו לי מקדש" שבביתו
של כל אחד, שהוא דבר השייך לאנשים

נשים⁷⁴ וטף, וכמבואר בארוכה בזה ב-
מ"א⁷⁵.

ועל ידי מעשינו ועבודתינו בזמן ה-
גלות, בקיום העשי' דהמקדש מעט בכלל
בבתי כנסיות ובתי מדרשות, כולל גם זה
שכל אחד מקיים זה בביתו הפרטי, ה"ז
מביא ומזרז בנין בית המקדש השלישי,
ש, "בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבא מ-
שמים"⁷⁶, שאז יהי' בגלוי בתכלית ה-
שלימות קיום, "ועשו לי מקדש", שהרי
יהי' בנין נצחי שאינו זז לעולם, "מקדש"⁷⁷
אדני' כוננו ידיך ה' ימלוך לעולם ועד",
שאינו זז לעולם כו' ולא לעוה"ב, ב-
מקדש השלישי, תיכף ומיד ממש.

(משיחת ש"פ תרומה תשמ"ז)

74) ראה סד"ה ועשו לי מקדש תש"ד (סה"מ
תש"ד ע' 156). ולהעיר ד, ויבאו האנשים על ה-
נשים (ויקהל לה, כב) - האנשים נטול 1979 להנשים
(רמב"ן שם).

75) ראה בזה מכתבי, בין יו"ד וט"ו בשבט
ה'תשמ"ז (לקו"ש חכ"ז ע' 414 ואילך. שם ע' 420.
חל"א ע' 235 ואילך. ע' 242).

76) פרש"י ותוס' סוכה מא, סע"א. ועוד.

77) בשלח טו, יז"ח. וראה זח"ג רכא, א. ועוד.

71) שקלים פ"ה מ"ו. רמב"ם הל' ערכין פ"ב
ה"ב. הל' מתנות עניים פ"ה ה"ח.
72) הל' ביהב"ח פ"א ה"ב.
73) פ"א, א. וראה צפע"נ מהד"ת ג, ג. ואכ"מ.

תרומה ב

ח' אמות (מכ' אמות של רוחב חוברת א' דהיריעות) כיסו את (ח' האמות של) ה-קרשים שבצד מערב, ועוד אמה – לעובי ראשי הקרשים שבמערב, הרי נמצא, ש-סיום חוברת היריעות (ששם הם הקרסים) הוא בסוף האמה הי"א (מצד מערב) של גג המשכן [8, 1, 11 = 20 אמה], ואין הפרוכת (שבסוף האמה הי"ד) תחת הקרסים:

משא"כ לדעת הש"ס (במס' שבת, שט' אמות של קרשי צד מערב היו מכוסות, היתה הפרוכת בדיק תחת הקרסים (9, 1 של עובי ראשי הקרשים), 10 = 20).

וצ"ע: נת' כמ"פ שרשי בפירושו עה"ת לא נחית להביא בפירושו כל דיעות חז"ל בענין מסויים, אלא רק לפרש פשוטו של מקרא, בלשון רש"י: "ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא ולאגדה המיישבת דברי המקרא",

וכדמצינו בענינו גופא: במס' שבת שם הובאה פלוגתא בעובי הקרשים, דלדעת רבי יהודה רק מלמטן עוביין אמה, אבל "מלמעלן כלין והולכין עד כאצבע", ול-דעת רבי נחמי' "כשם שמלמטן עוביין אמה כך מלמעלן עוביין אמה", ונפק"מ טובא ביניהם לענין אופן הנחת היריעות על גבי המשכן, הן בארכו והן ברחבו (כ-מבואר בפרטיות בסוגיא שם), כי לדעת ר' נחמי' היריעות צריכות לכסות אמה של עובי ראשי הקרשים, משא"כ לדעת רבי יהודה (שאין בראשי הקרשים אלא כאצ-בע) נותרה אמה של היריעות שכיסתה עוד אמה (בערך) של הקרשים (של צפון ו-דרום, וכן שבמערב) – ודיעה זו לא נזכרה

א. באופן הנחת היריעות על המשכן, מביא רש"י בפירושו על התורה שתי דיעות, וז"ל:

"רחבן של יריעות ארבעים אמה כשהן מחוברות... שלשים מהן לגג חלל המשכן לארכו, ואמה כנגד עובי ראשי הקרשים שבמערב, ואמה לכסות עובי העמודים שבמזרח... נשתיירו ח' אמות התלווין על אחורי המשכן שבמערב ושתי אמות התחתונות מגולות, זו מצאתי בברייתא דמ"טי מדות. אבל במס' שבת, אין היריעות מכסות את עמודי המזרח וט' אמות תלויות אחורי המשכן. והכתוב בפרשה זו' מסייע, ונחת את הפרוכת תחת הקרסים, ואם כדברי הברייתא הזאת נמצאת פרוכת משוכה מן הקרסים ולמערב אמה".

פירושו: הפרוכת היתה בסוף עשר אמות של קודש הקדשים (שהוא לצד מערב של המשכן), ולדברי הברייתא, שרק

(1) פרשתנו כו, ה.

(2) כ"ה בדפוס ראשון ושני וכת"י רש"י שתח"י (אלא שבכת"י אחדים "ארבעים ושתיים"), וכ"ה ב-מהדורות בערלינגער – ולא "דמס" (בכדפוסים ה-נפוצים). וראה רש"י לקמן כו, ה (בסופו) "מצאתי במשנת מ"ט מדות". ואכ"מ.

(3) ראה גם י"ש פקודי רמז תכא (ראה מעשה חושב (לבעה"מ משנת חסידים) פ"ד סוף אות ג. ועוד).

(4) צח, ב.

(5) כו, לג.

(6) ראה ריב"א עה"ת, באר מים חיים (לאחי המהר"ל), דברי דוד (להטי"ז) דבק טוב, שפ"ח ועוד כאן.

(7) ראה פרש"י לקמן כו, לא. – וראה לקמן

הערה 23.

(8) בראשית ג, ח. ועד"ז בכ"מ.